

نقش فرزند آوری در آسایش و آرامش خانواده از منظر آموزه‌های دینی

زینب امیرنیا^۱

چکیده:

دین اسلام هدف اصلی ازدواج و تشکیل خانواده را ایجاد آرامش در انسان‌ها و ایجاد محبت و مودت در زوجین دانسته و تولد هر فرزند می‌تواند باعث افزایش عشق و محبت میان زوجین شده و تأثیرات مثبت و سازنده‌ای را در زندگی آنان ایجاد نماید. از دیدگاه اسلام، فرزندان از ارکان مهم خانواده محسوب و در آیات و روایات از فرزندان با تعبیری همچون ثمره فواد، قره عین، مایه خوشبختی، مایه ثواب و پاداش اخروی و رحمت و غفران الهی یاد شده است. فرزندان در دنیا زینت، مایه‌ی استعانت، امداد، قدرت و مایه غلبه مومنان و در آخرت مایه‌ی مباحثات پیامبر اسلام (ص) معرفی شده‌اند. ادله شش‌گانه بر رجحان کثرت اولاد دلالت دارد که عبارتند از: آیات، روایات، اجماع، عقل، سیره معصومان و سیره عقلا. بنابراین داشتن اولاد فراوان، مورد تأکید اسلام است و عقل نیز آن را تأیید می‌نماید، همچنین روان‌شناسی نیز بسیاری از فواید داشتن اولاد را برشمرده‌اند که تأییدی است بر دیدگاه رجحان داشتن اولاد فراوان.

واژگان کلیدی: آرامش، خانواده، روانی، روحی، فرزندآوری

^۱ سطح دو، مدرسه ثامن الحجج (ع) پارس آباد، golamikanoon@gmail.com

مقدمه:

اهمیت و ضرورت: مطالعات انجام شده در مورد سطح و روند باروری در ایران بیانگر این است که میزان باروری کل از حدود ۷/۷ فرزند برای هر زن در سال ۱۳۴۵ به ۶/۳ فرزند، در سال ۱۳۵۵ کاهش یافته در بین سالهای ۱۳۶۷-۱۳۵۷ تحت تاثیر شرایط خاص متاثر از انقلاب اسلامی افزایش داشته و از سال ۱۳۶۵ به بعد مجدداً به تدریج روند کاهش باروری آغاز شد و به ۵/۵ فرزند در سال ۱۳۶۷ رسید. این روند کاهش باروری تاکنون تداوم یافته و میزان باروری کل در سال ۱۳۷۹ به ۲/۲، در سال ۱۳۸۵ به ۱/۹ و پایین تر از سطح جایگزینی رسیده است. این روند کاه باروری بصورت هم زمان در نقاط شهری و روستایی اتفاق افتاده است.

در سرشماری ۱۳۹۰ جمعیت ایران نرخ باروری کل به ۱/۷ رسید، که به این وضعیت، نرخ باروری پایین تر از حد جایگزین گفته می شود

نهاد خانواده که بر پایه ازدواج زن و مرد، شکل می گیرد و با تولید مثل، توسعه می یابد، یکی از اساسی ترین ارکان جامعه بشری و فضایی برای آرامش روحی و روانی فرد محسوب می شود و به همین دلیل دین مبین اسلام که هدفش سعادت و تکامل بشر است، عنایت ویژه به سلامت، رشد و پویایی این نهاد سرنوشت ساز دارد.

فرزندآوری و فرزندپروری در نگاه دینی جایگاه والایی دارد و در آموزه های دینی نگرشی مثبتی به آن وجود دارد. یکی از هدف های اساسی تشکیل خانواده فرزند آوری و افزایش نسل صالح است. در بسیاری از آیات و روایات از فرزند با تعبیری زیبا یاد شده است. مانند مایه امید و خوشبختی، نور چشم، هدیه الهی- نهضت الهی و نبود فرزند باعث غم و اندوه و اضطراب معرفی شده است. فرزند آوری باعث استحکام خانواده و افزایش رزق و کسب معنویت و تقویت روابط اجتماعی می شود. فرزند آوری و فرزند پروری اثرها و فایده های زیادی در رشد معنوی، بروز استعداد والدین و رشد مادی دارد.

یکی از نیازهای نوزاد، مورد توجه دیگران بودن است. در مقابل، والدین نیز نیاز دارند از کسی حمایت کنند و دوست بدارند. در واقع والدین و فرزندان مکمل یکدیگر هستند و حاصل آن رضایت خاطری است که نصیب آنها می شود. در نتیجه با گسترش خانواده پس از تولد فرزندان، ظرفیت های انس و الفت در زندگی افزایش می یابد.

دراین مقاله سعی بر آن شده است که در ابعاد گوناگون به لحاظ روحی و روانی و تاثیر آن بر آرامش روانی خانواده بررسی شود. اهمیت فرزند آوری بحدی در زندگی انسان مهم است که خداوند ازدواج و در کنار هم بودن زن و مرد را مایه آرامش در قرآن مطرح کرده است و در ادامه بحث فرزند آورده را مطرح نموده که نشان می دهد حضور فرزند در زندگی از عوامل تحکیم و تداوم آرامش روحی و روانی در زندگی است.

در ادامه به معایب داشتن یک فرزند و مشکلاتی که تک فرزندی در آرامش خانواده ایجاد می کند پرداخته شده است و بیان می شود که چند فرزندی هم در دین اسلام هم در آیات قران و سبک زندگی معصومین مورد تمهید قرار گرفته است . مسلمانان نیز در راستای الگو گیری و تاسی از راه ائمه معصوم(علیهم السلام) بهتر است راه و روش آنها را در پیش گیرند.

تعریف آرامش به لحاظ لغوی و اصطلاحی

آرامش "در لغت به معنای حالت نفسانی همراه با آسودگی و ثبات^۲ و نیز به معنای آرامش و سکون می باشد.^۳ و در اصطلاح اسمی مصدر از آرامیدن است و در برابر اضطراب و دلهره به کار می رود و به حالت نفسانی و صفت روانی و قلبی خاص (آسودگی خاطر، ثبات و طمانینه) گفته می شود.^۴

انسان به طور طبیعی در طول زندگی در اثر نگرانی ها، اضطراب ها و نا آرامی های دنیای جدید، بیش از پیش به احساس امنیت و آرامش نیازمند بوده ، همچنان در پی یافتن راههای جدید برای رسیدن به آرامش است. مکاتب روان درمانی، همگی اهداف اصلی خود را رهایی از اضطراب و پدید آوردن احساس امنیت می دانند. از میان کوشش های فراوانی که برای پیش گیری از ابتلاء به نگرانی و افسردگی به عمل آمده، برخی رویکردهای جدید در میان روانشناسان به تأثیر دین و ایمان در سلامت روان اشاره دارند.^۵

خانواده و فرزند آوری عامل موثر در ایجاد آرامش روحی و روانی

تشکیل خانواده نخست نردبان رسیدن انسان به کمال است. در محیط خانواده انسان به آسایش و آرامش و صفا و صمیمیت و همفکری و همدردی می رسد و خستگی های عصبی و جسمی را می زداید. آدمی در کنار همسر با تلاش و همکاری دوسویه، به استقلال مالی می رسد و گام های پیشرفت را در عرصه های مختلف مادی و معنوی را یکی پس از دیگری می پوید و با برخورداری از نعمت فرزند، زندگی اش رونق و صفایی تازه می گیرد.^۶

اما در این میان تنها نهادی که بیش از پیش در نزد خداوند متعال دارای ارزش هست نهاد خانواده می باشد. قرآن کریم در آیه ۲۱ سوره روم، فلسفه ازدواج و تشکیل خانواده را اینگونه بیان کرده است:

«وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ»

از جمله نشانه های او این است که برای شما از جنس خودتان همسرانی آفرید تا در کنارشان

^۲ دهخدا، لغت نامه، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۷ چاپ اول، ج ۱، ص ۹۸.

^۳ ابن منظور، لسان العرب، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۴۱۳ق، چاپ سوم، ج ۸، ص ۲۰۴، احمد فراهیدی، العین، انتشارات اسوه قم، ۱۴۱۴ق، چاپ اول، ج ۲، ص ۱۰۹۵.

^۴ دهخدا، لغت نامه، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۷ چاپ اول، ج ۱، ص ۹۸.

^۵ سایت دانشنامه پژوه پژهشکده باقرالعلوم

^۶ مصطفی کافی، دانش خانواده و جمعیت، ص ۹

دوم. تعدد ازدواج؛ با چشم پوشی از این پرسش که چرا معصومان (علیهم السلام) بیش از یک همسر داشتند، واقعیت تاریخی این امر را تأیید می کند. بی اشکال، این اتفاق رخ داده است و ثمره ی ازدواج های امامان، فرزندان بیشتری از نسل حضرت فاطمه (سلام الله علیها) بود، تا آنجا که سوره ی کوثر تجلی عینی یابد و هزاران هزار از فرزندان فاطمه (سلام الله علیها) در سراسر جهان پراکنده شوند.

سوم. تعدد فرزندان؛ تعدد فرزندان امامان خود پیامی است عملی برای این سیره که تکثیر نسل تا آنجا که ممکن است استحباب دارد. در یک نگاه اجمالی به زندگی پیامبر (ص) و امامان معصوم (ع) می توان به این باور رسید که سیره ایشان در تأهل و تکثیر نسل بوده است.

ترویج خود آگاهی و خود باوری

اول. خود آگاهی: اهمیت و نقش این عامل در تکامل معنوی انسان بسیار روشن است، زیرا تا خود را نشناسد و نداند از کجا آمده و برای چه آمده و به کجا می رود، نمی تواند هدف خود را بشناسد و تا هدف معلوم نباشد نمی تواند به سوی آن حرکت کند و در نتیجه، به رشد و کمال برسد. امام علی (ع) به این گام نخست چنین اشاره دارد «مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ اَنْتَهَى اِلَى غَايَةِ كُلِّ مَعْرِفَةٍ وَ عِلْمٍ. هر کس خود را شناخت، بی نهایت هر شناخت و دانشی دست یافته است.»^{۶۲}

ثمره شیرین آن خود آگاهی و این خود باوری در بحث فرزند آوری است که جوان ایرانی دستش را بر سر زانو می نهد و بر می خیزد و به سمت ازدواج برای شکوفا شدن استعداد خویش گام بر می دارد و اندکی از آنچه در پیش است دلهره به خویش نمی دهد. بلکه به خود نهیب می زند، این فرایند زندگی است و برای رسیدن به کمال ضروری است و می توانی در مقابل مشکلات که از دور عظیم به نظر می رسند بایستی و گام پیش برداری و خرده خرده از آن بکاهی و بر اندوخته خود بیفزایی.

تکثیر نسل، در واقع، زمینه سازی برای به وجود آوردن یکی همسان خود است تا نسلت بماند و از تو یادگار باشد. گونه ای میل به جاودانه ماندن در این فرزندزایی ارضا می شود. این حس در فرزند دختر بیشتر است. آنگاه که زنی دختری را می زاید، در واقع، مادر فرزندی را به جامعه هدیه کرده است چند تن همسان او به دنیا آورد.

دوم: خدا باوری: پایه خدا باوری خداشناسی است. نفس آدمی نیز، مانند جسم، غذای حیات می طلبد. حضرت علی (ع) معتقد است که توحید و خداشناسی موجب حیات نفس است «التوحید حیات نفس»^{۶۳}.

^{۶۲} غررالحکم و دررالحکم، ص ۲۳۲.

^{۶۳} همان، ص ۳۷.

زندگی واقعی در شناخت پروردگار نهفته است. در بینش توحیدی، خدا سرچشمه همه کمال ها و زیبایی ها و منشأ همه خوبی هاست. از این رو، بهترین کمال با انس به خدا نصیب انسان می شود. ایمان به خدا انسان را از درد و رنج و تنهایی، ناامیدی و پوچی و از دل مشغولی به دست آوردن نانی برای خوردن رهایی بخشیده، آرامشی شگرف نصیب فرد متدین می کند که «أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ»^{۶۴} به این ترتیب خدا باوری سرچشمه معناداری زندگی و آرامش آن است.^{۶۵}

^{۶۴} آگاه باشید که با یاد خدا دلها آرام می گیرد (رعد ۲۸)

^{۶۵} مسلم شوبکلانی، فرزند آوری در سبک زندگی اسلامی، ص ۶۳

نتیجه گیری:

از بررسی کلی و مطالعه ی آموزه های دینی در باره فرزند آوری و فرزند پروری و ایجاد آرامش روحی و روانی از طریق فرزندان در خانواده می توان نتیجه های زیر را بدست آورد:

۱- صرف نظر از اینکه فرزندان وسیله ای برای آزمایش والدین اند، در نگاه دینی نگرشی مثبت به فرزندآوری و فرزندپروری شده است. در آیات و روایات فراوان از فرزند با تعبیرهای زیبایی یاد شده است؛ مانند مایه امید، نورچشم، نعمت الهی، باعث آسودگی خاطر و شادی، هدیه الهی، میوه دل، عامل خوشبختی، یاری کننده، عامل ثواب و پاداش اخروی و نیز رحمت و غفران الهی، باعث خیر و برکت در خانه، باعث قوت قلب و شکفتگی، همچنین، نداشتن فرزند و دوری از او سبب غم و ناامیدی و اضطراب بیان شده است.

۲- ازمنابع دینی در می یابیم که فرزند آوری و فرزند پروری باعث پایداری خانواده، رضایتمندی از زندگی، تامین بهداشت روان، توسعه رزق، رشد اجتماعی، افزایش مهارت، شکوفایی استعدادها، کسب معنویت و رضایت الهی، تقویت روابط اجتماعی و... می شود.

فهرست منابع:

— قرآن

فهرست کتاب ها

- آیت اللهی، زهرا و دیگران، دانش خانواده و جمعیت، قم، انتشارات معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی، معارف، بیست و یکم، ۱۳۹۹.ش
- آرگایل، مایکل، روانشناسی شادی، گوهری، مسعود و دیگران، اصفهان، جهاد دانشگاهی، ۱۳۸۲
- آذر نوش، آذر تاش، فرهنگ معاصر عربی فارسی، تهران، انتشارات نی، دهم، ۱۳۸۸.ش
- دهخدا، لغت نامه، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، اول، ۱۳۷۷.ش
- دهنوی، حسین، نسیم مهر، قم، انتشارات خادم الرضا(ع)، چهل و سه، ۱۳۸۷.ش
- شوبکلابی، مسلم، فرزند آوری در سبک زندگی، بی جا، بی نا، ۱۳۹۴
- طباطبایی، سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، موسوی، محمد باقر، قم، فتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین
- عباسی ولدی، محسن، تا ساحل آرامش ۱، قم، انتشارات جامعه الزهرا(س)، هفتم، ۱۳۹۰.ش
- -----، تا ساحل آرامش ۵، قم، انتشارات جامعه الزهرا(س)، هفتم، ۱۳۹۰.ش
- فیض الاسلام، سید علی نقی، ترجمه و شرح صحیفه کامله سجادیه، تهران، انتشارات فقیه، ۱۳۷۷.ش
- فراهیدی، احمد، لسان العرب، دارالحیا، ابن منصور بیروتی، قم، انتشارات اسوه، اول، ۱۴۱۴.ق
- قائمی، علی، نقش مادر در تربیت، بی جا، انتشارات امیری، ۱۳۸۴.ش
- -----، کودک و خانواده نابسامان، بی جا، بی نا، هفتم، ۱۳۸۶.ش، قم، سازمان مرکزی انجمن اولیا و مربیان مدرسین، پنجم، ۱۳۷۴.ش
- کافی، مصطفی، دانش خانواده و جمعیت، اردبیل، انتشارات محقق اردبیلی، اول، ۱۳۹۳.ش
- لیبی، محمد، خانواده در قرن بیست و یک از نگاه جامعه شناسان ایرانی و غربی، تهران، انتشارات علم تهران، اول، ۱۳۹۳.ش
- مجلسی، محمد باقر، حلیه المتقین، عابدینی مطلق، کاظم، قم، انتشارات آل طه، دوم، ۱۳۸۸.ش
- مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، دهم، ۱۳۷۱.ش

— مقدم، بدری، کاربرد روانشناسی در آموزشگاه، صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، سروش،
اول، ۱۳۸۸

— میرزابیگی، حسنعلی، خانواده و امام خمینی، قم، انتشارات فراگفت، پنجم، ۱۳۹۱.ش

فهرست مقالات

- پناهی، بهرام، "طمانینه(آرامش)"، دانشنامه پژوهشکده باقرالعلوم، ۱۳۹۲.ش
- پناهی، علی احمد، "نگاهی به حقایق فرزند پروری و فرزند آوری در آموزه های دینی با رویکرد اخلاقی"، فصلنامه علمی-ترویجی اخلاق، س ۶، ش ۲۱، ۱۳۹۵.ش
- حیدری، احمد، غبشیاوی، علی، "فرزند آوری در آئینه آیات قران"، پایگاه اطلاع رسانی آیت الله مکارم شیرازی، بی تا
- رهنما، نسرین، فرد عبدالله، امید، "مبانی فقهی الزام به فرزند آوری"، نشریه علمی پژوهشی - پژوهش های فقهی، دوره ۱۱
- سلیمی، رضا، عیسی زاده، نیکزاد، "نقش آرامش در سلامت بارداری از منظر قران"، مجله دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی، تهران(حیات) دوره ۲۰، شماره ۲، ۱۳۹۲
- طباطبایی، فرزاد، "روانشناسی حامی هنر زندگی"، بی تا، بی جا